

केंद्र शासन पुरस्कृत कमी खर्चाच्या स्वच्छता
योजनेअंतर्गत राज्याच्या नागरी भागातील आर्थिक
दुर्बल घटकांकरीता वैयक्तिक शौचालय बांधकाम
कार्यक्रम

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन परिपत्रक क्र.कखयो२००८/प्र.क्र. १३३/वै.शौ./पापु२१
मंत्रालय, मुंबई -४०० ०३२,
दिनांक - २३ ऑक्टोबर, २००८

वाचावा :- शासन निर्णय क्र. .कखयो२००८/प्र.क्र. १००/वै.शौ./पापु२१ दि.१०.१.२००८

राज्याच्या नागरी भागातील (महानगरपालिका व नगरपरिषद क्षेत्र) आर्थिक दुर्बल घटकातील कुटुंबांकरिता वैयक्तिक शौचालयांची उपलब्धता व्हावी यासाठी राज्यातील सर्व शहरांमध्ये केंद्र शासन पुरस्कृत कमी खर्चाच्या स्वच्छता योजनेअंतर्गत सुधारित मार्गदर्शक तत्वांनुसार वैयक्तिक शौचालय बांधकाम कार्यक्रम राबविण्याचा निर्णय संदर्भीय शासन निर्णयान्वये घेण्यात आलेला आहे. सदर कार्यक्रमांतर्गत राज्याच्या नागरी भागातील अर्थिक दुर्बल घटकांसाठी वैयक्तिक शौचालये बांधण्याकरिता प्रति कुटुंब उत्पन्नाची मर्यादा रु.३,३००/- प्रतिमहा इतकी विहीत करण्यात आलेली आहे. सन २०११ पर्यंत राज्य निर्मल घोषित करण्याचा शासनाचा संकल्प असून त्या अनुषंगाने, पुढील ३ वर्षांमध्ये राज्याचा नागरी भाग संपूर्णतः हागणदारी मुक्त होणे आवश्यक आहे. घर तेथे शौचालय या तत्वावर वैयक्तिक शौचकूप बांधकाम कार्यक्रमाची गतीमान यशस्वी अंमलबजावणी होण्याकरिता खालीलप्रमाणे निर्देश देण्यात येत आहेत :-

- (१) या कार्यक्रमांतर्गत राज्याच्या नागरी भागामध्ये स्वतःच्या मालकीचे घर असूनही शौचालयाची व्यवस्था नसलेल्या आर्थिक दुर्बल घटकांमधील कुटुंबांनाच या योजनेचा लाभ देण्यात यावा.
- (२) राज्यातील नागरी संस्थांनी त्यांच्या क्षेत्राकरिता वैयक्तिक शौचालय बांधकामाचा प्रकल्प प्रस्ताव शासनाकडे सादर करताना प्रत्येक नागरी संस्थेने सोबत जोडलेले Bio-Matric Card भरून देण्याची दक्षता घ्यावी. Bio-Matric Card मधील प्रत्येक रकाना अत्यंत महत्वाचा असून शासनाकडे प्रस्ताव सादर करताना त्यातील एकही रकाना कोरा राहू न देण्याबाबत दक्षता घ्यावी. **Bio-Matric Card** चा नमुना यासोबत प्रपत्र-अ (भाग - १ व भाग - २) वर ठेवलेला आहे.
- (३) या कार्यक्रमांतर्गत दोन खड्ड्यांची (**TWO PIT POUR FLUSH**) अथवा स्थानिक भौगोलिक परिस्थितीस अनुरूप अशा पद्धतीची शौचालये बांधावयाची आहेत. प्रत्येक नागरी संस्थेने प्रकल्प प्रस्ताव सादर करताना बोधण्यात येणाऱ्या वैयक्तिक शौचालयाचा प्रकार काळजीपूर्वक नमूद करावा. कोणत्याही प्रकारच्या शौचालयाचे बांधकाम करण्याकरिता स्थानिक परिस्थितीनुसार आवश्यकतेनुसार रु.१०,०००/- पेक्षा अधिक खर्च झाल्यास तो संबंधित लाभार्थ्यांनी भागविणे आवश्यक राहिल.

- (४) केंद्र शासनाने सदरहू कार्यक्रमाकरिता निर्धारित केलेल्या वित्तीय आकृतीबंधानुसार लाभार्थी हिस्सा प्रति कुटुंब १ शौचालयास रु.१,०००/- आहे. लाभार्थ्यास स्व:हिस्सा रोख रक्कमेद्वारे अदा करणे शक्य नसल्यास लाभार्थी तेवढ्या रकमेचे श्रमदान करून त्यांचा स्व:हिस्सा श्रमदानाद्वारे अदा करून शकतील, अशी कार्यवाही नागरी संस्थांनी त्यांचे स्तरावर करावी. तथापि, लाभार्थ्याने अशा प्रकारे श्रमदानाद्वारे भरलेल्या हिश्याचे मुल्य रु.१,०००/- पेक्षा कमी असणार नाही याबाबत यथायोग्य दक्षता घेऊन त्याचा हिशोब आवश्यक लेख नोंदवहीत ठेवावा आणि कोणत्याही परिस्थितीत याबाबत लेखा परिक्षा आक्षेप येणार नाही याबाबत दक्षता घ्यावी.
- (५) राज्यातील सर्व नागरी संस्थांनी सदरहू कार्यक्रम नागरी स्वच्छतेच्या क्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या अशासकीय संस्थांच्या सहकार्याने राबवावयाचा असून प्रत्येक शहरातील आर्थिक दुर्बल घटकातील व्यक्तींचा सर्व्हे करून लाभार्थ्यांची संख्या निश्चित करणे, लाभार्थ्यांची Biometric पद्धतीची ओळखपत्रे तयार करणे, चर्चासत्रे/प्रशिक्षण यांचे आयोजन, लाभार्थी हिश्याची रक्कम गोळा करून ती नागरी संस्थांकडे जमा करणे या कामांकरिता नागरी स्वच्छतेच्या क्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या अशासकीय संस्थांची निवड शासनामार्फत करण्याचा निर्णय संदर्भीय शासन निर्णयान्वये घेण्यात आला होता. तथापि, या प्रक्रीयेसाठी लागणारा कालावधी, अधिक गतीने प्रकल्प प्रस्ताव केंद्र शासनास सादर करण्याची आवश्यकता, बहुतांश नागरी संस्थांकडे सर्वेक्षणाचे काम करण्यासाठी तयार असलेल्या अशासकीय संस्था तसेच, काही नागरी संस्थांचे सर्वेक्षणाचे काम पूर्ण होऊन शासनाकडे प्राप्त होत असलेले प्रस्ताव या सर्व बाबी विचारात घेऊन उक्त कामासाठी अशासकीय संस्थांची निवड करण्याची जबाबदारी पूर्णतः राज्यातील संबंधित नागरी संस्थांकडे सोपविण्यात येत आहे. नागरी संस्थांकडून निवड करण्यात आलेल्या अशासकीय संस्थांना (NGOs) त्यांच्या कामाचा मोबदला एकूण प्रकल्प खर्चाच्या व्यतिरिक्त १५% मर्यादेपर्यंत उपलब्ध करण्यात येणाऱ्या निधी मधून देण्यात येईल. हा खर्च केंद्र व राज्य शासनामार्फत अंमलबजावणीच्या विविध टप्प्यांवर ५:१ या प्रमाणात उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- (६) संबंधित नागरी संस्थांनी NGO नी केलेल्या सर्वेक्षणाच्या आधारे केंद्र शासनाने विहीत केलेल्या वित्तीय आकृतीबंधाप्रमाणे सविस्तर प्रकल्प प्रस्ताव व खर्चाचे अंदाजत्रक तयार करून ते राज्य शासनास दिनांक ३० नोव्हेंबर, २००८ पर्यंत निश्चितपणे सादर करण्याबाबत दक्षता घ्यावी. सविस्तर प्रकल्प प्रस्ताव [Detailed Project Report (DPR)] तयार कसा करावा, त्याचा नमुना प्रपत्र-ब वर ठेवलेला आहे.
- (७) प्रकल्प प्रस्ताव केंद्र शासनाकडून मान्य होऊन केंद्र शासनाचे व राज्य शासनाचे अनुदान प्राप्त झाल्यानंतर नागरी संस्थांनी त्यांच्या क्षेत्रातील वैयक्तिक शौचालयांचे बांधकाम व देखभाल/दुरुस्तीचे कामाकरिता त्यांचे स्तरावर संस्थांची निवड करावी.
- (८) सदर योजनेअंतर्गत केंद्र शासनाच्या व राज्य हिश्याच्या अनुदानाचे संकलन व वितरण करून त्याचे स्वतंत्र लेखे ठेवण्याकरिता आणि योजनेच्या प्रगतीचा त्रैमासिक अहवाल व उपयोगिता प्रमाणपत्रे संबंधित नागरी संस्थांकडून प्राप्त करून घेण्याकरिता वित्तीय सल्लागार व मुख्य लेखाधिकारी, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, मुंबई यांना समन्वय यंत्रणा म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. योजनेच्या प्रगतीचा त्रैमासिक अहवाल व उपयोगिता प्रमाणपत्रे नागरी संस्थांनी वेळोवेळी नियमितपणे समन्वय यंत्रणेमार्फत शासनास सादर करावीत.

२. राज्याचा नागरी भाग हागणदारी मुक्त होण्याच्या दृष्टीने कमी खर्चाच्या स्वच्छता योजनेअंतर्गत राबविण्यात येणारा सदर वैयक्तिक शौचालय बांधकाम कार्यक्रम यशस्वी होणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्यामुळे सर्व नागरी संस्थांनी या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीकडे काटेकोरपणे लक्ष देऊन तो विहीत कालमर्यादेत पूर्ण होईल व अनावश्यक कालापव्यय होऊन प्रकल्प खर्चात वाढ होणार नाही याची यथायोग्य दक्षता घ्यावी.

३. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक संकंतांक २००८१०२३११४२२७००१ आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सही/-

(जयलक्ष्मी चेक्कला)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. महापौर, महानगरपालिका (सर्व)
२. आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
३. विभागीय आयुक्त (सर्व)
४. जिल्हाधिकारी (सर्व)
५. महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई [लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परिक्षा]
६. महालेखापाल, महाराष्ट्र -२, नागपूर [लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परिक्षा]
७. संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय, मुंबई
८. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, एक्सप्रेस टॉवर्स, नरिमन पॉईंट, मुंबई
९. वित्तीय सल्लागार व मुख्य लेखाधिकारी, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, सिडको भवन, नवी मुंबई
१०. कार्यकारी संचालक, हूडको विभागीय कार्यालय, मुंबई
११. नगराध्यक्ष, नगर परिषदा (सर्व)
१२. मुख्याधिकारी, नगर परिषदा (सर्व)
१३. सर्व वैधानिक विकास मंडळे
१४. पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील सर्व कार्यासने
१५. सारसंग्रह
१६. निवड नस्ती-पापु-२१